

54. Christine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" ve Zülfü Livaneli'nin "Şapka" isimli eserlerinde çocukların maruz kaldıkları akran zorbalığı ve zorbalığın boyutları

Büşra GÜNDOĞDU¹

Fatma ALTUN²

APA: Gündoğdu, B. & Altun, F. (2023). Christine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" ve Zülfü Livaneli'nin "Şapka" isimli eserlerinde çocukların maruz kaldıkları akran zorbalığı ve zorbalığın boyutları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 956-968. DOI: 10.29000/rumelide.1316411.

Öz

Akran zorbalığı anaokulundan itibaren başlayarak ortaöğretim kademesine kadar devam eden, çocukların hem hemcinslerine hem de karşı cinse uyguladıkları psikolojik, fiziksel ve duygusal bir şiddettir. Zorbalığı yapan genelde erkek çocuklar olurken zorbalığa maruz kalanın cinsiyetinde belirgin bir fark olmadığı düşünülmektedir. Eğitim öğretimin çeşitli kademelerinde devam eden bu davranış, zorbalığa maruz kalanda olumsuz duygular geliştirmektedir. Akran zorbalığı çocuklarda, okuldan soğuma, devamsızlık yapma, akademik başarıda düşüklük, okul tükenmişliği, huzursuzluk gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Zorbalığa maruz kalma, çocuklarda sadece maruz kalan olduğu gibi hem zorbalığa maruz kalan hem de zorbalık yapan ve zorbalığa karşı tepkisiz kalan olarak sınıflandırılmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar, okullarda çocukların yaklaşık %20'sinin akran zorbalığına maruz kaldığına işaret etmektedir. Zorbalığın türü bir çocuğun dinine, diline, etnik kökenine karşı yapılıyorsa bu zorbalık da grup zorbalığı olarak adlandırılmaktadır. Yine yaşa ve cinsiyete bağlı olarak zorbalık çeşitleri değişkenlik gösterirken yaşı daha büyük olanın yaşı küçük olana zorbalığı da karşılaşılan zorbalık türlerinden biri olarak yerini almaktadır. Çalışmamızın konusu olan eserlerde de akran zorbalığı konusu işlenmiş ve çocuk kitaplarının yazarları Zülfü Livaneli ve Christine Nöstlinger bu soruna eserlerinde yer vererek hayatın içinden bir sorunu edebiyatın içine taşıyarak konuya dikkat çekmeye çalışmışlardır. Christine Nöstlinger eserinde annesi ve babasıyla yaşamayan teyzesiyle birlikte oturan küçük bir kız çocuğundan bahsederken Zülfü Livaneli yabancı bir ülkeye taşınan ve grup zorbalığına maruz kalan küçük bir erkek çocuğundan bahsetmektedir. Her iki eserde de çocuklar fiziksel, sözel ve psikolojik zorbalığa maruz kalmış; bu zorbalık neticesinde çocuklarda okula gitmeye karşı isteksizlik, akademik olarak gerileme yaşanmış; yalnızlık çekme, içine kapanma gibi duygular gelişmiş aynı zamanda zorbalık yapanlarla mücadele etme isteği de uyanmıştır.

Anahtar kelimeler: Akran zorbalığı, çocuk edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, okul ve akran zorbalığı

1 YL Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Alman Dili ABD, Alman Dili Eğitimi (Samsun, Türki-ye) 20281664@stu.omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7142-3890 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.05.2023- kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316411]

2 Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Alman Dili ABD, Alman Dili Eğitimi (Samsun, Türkiye), fatma.altun1@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0818-5447

Peer bullying that children were exposed and Dimensions of bullying in Christine Nöstlinger's " The Fiery Red Friederike " and Zülfü Livaneli's "Hat"

Abstract

Peer bullying is a psychological, physical and emotional violence that children apply to both their own and the opposite sex, starting from kindergarten and continuing to the secondary education level. While the bullies are usually boys, there is believed to be no significant difference in the gender of the bullying victims. This behaviour, which continues at various levels of education, develops negative emotions when exposed to bullying. Peer bullying brings with it many problems such as being alienated from school, absenteeism, low academic achievement, school burnout and restlessness. Exposure to bullying is classified as only the victim, as well as both the bullied and being bullied or the unresponsive to the bullying. Studies on this subject indicate that approximately 20% of children in schools are exposed to peer bullying. If the type of bullying is against a child's religion, language and ethnic origin, this bullying is also called group bullying. Again, while the types of bullying vary depending on age and gender, bullying of the older person to the younger person is also one of the types of bullying encountered. The works that are the subject of our work also deal with the topic of peer bullying, and the authors of the children's books, Zülfü Livaneli and Christine Nöstlinger, have tried to take attention this problem in their works by bringing a problem from life in the literature. While Christine Nöstlinger mention a little girl, who living with her aunt, does not live with her mother and father in her work, Zülfü Livaneli mention a little boy who moved to a foreign country and was subjected to group bullying. In both works, children were subjected to physical, verbal and psychological bullying; as a result of this bullying, there has been an academic decline in children's reluctance to attend school; feelings such as loneliness and introversion were mentioned, and at the same time, the desire to struggle with bullies was awakened.

Keywords: Bullying, children's literature, comparative children's literature

1. Giriş

Okul çocukları arasında zorbalık yıllardan beri süregelen bir davranış bozukluğudur. Çoğu kişi zorba/kurban sorununa aşına olsa da bu görüngünün daha sistematik bir araştırmanın nesnesi haline getirilmesi oldukça yakın zamana, 1970'lerin başına denk gelmektedir (Olweus,1973, 1978). Bununla birlikte, 1980'lerde ve 1990'ların başında, okul çocukları arasındaki zorbalık Japonya, Birleşik Krallık, Hollanda, Avustralya, Kanada ve ABD gibi diğer ülkelerde de dikkat çekmiştir. Dünyanın çeşitli yerlerinde zorbalık üzerine araştırmalar yapılmış, zorbalığın nedenleri ve maruz kalanların tepkileri ölçülmeye çalışılmıştır.

Bazı çocukların diğeri çocuklar tarafından sık sık ve sistematik olarak saldırıya uğraması edebi eserlerde de anlatılmıştır ve karşılaştırmalı çocuk ve gençlik edebiyatında da bu konu yazarların dikkatini çekmiş, çocuklara bu yanlışın nelere sebep olacağını göstermek için çaba harcamışlardır. İncelenecek olan "Alev Saçlı Çocuk" ve "Şapka" adlı eserlerde de çocukların yaşadıkları bu durum irdelenmiş, çocukların hayatın içinde karşılarına çıkabilecek olaylarla karşı karşıya kaldıklarında yapmaları ve yapmamaları gereken davranışlar sezdirme yoluyla okuyucuya aktarılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemini, Çocuk Edebiyatının temsilcilerinden Christine Nöstlinger'in "Die feuerrote Friederike" ve Zülfü Livaneli'nin "Şapka" isimli eserlerinde geçen akran zorbalığı türlerinin eserlerde işlenişleri ele alındığından nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yoluyla yapılan betimsel bir araştırmadır. Doküman incelemesi, araştırma konusu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini içeren, gözlem veya görüşmenin mümkün olmadığı araştırmalarda tek başına veri toplamak amacıyla, diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ise verilerin çeşitlendirilmesini sağlamak ve araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 188-189). Çalışma bu yönüyle Christine Nöstlinger'in "Die feurrote Friederike" ve Zülfü Livaneli'nin "Şapka" isimli eserleriyle sınırlıdır. Çalışmada bu doğrultuda öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen veriler türüne göre gruplandırılarak analiz edilmiştir.

Veri Kaynağı

Bu araştırmada veri kaynağı olarak biri yerli diğeri yabancı olmak üzere iki adet çocuk hikâye kitabı kullanılmıştır. Yabancı yazarlı eser "Die feuerrote Friederike" Christine Nstlinger tarafından yazılmış, 1970 yılında okuyucuyla buluşmuş; 2019 yılında Gümüş Kitaplığı yayınevi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Zülfü Livaneli'nin eseri olan "Şapka" ise Doğan Egmont Çocuk Kitapları tarafından 2019 yılında yayınlanmıştır. Türkçe çevirisi "Alev Saçlı Çocuk" 88 sayfadan oluşmakta ve görüntüsü nedeniyle zorbalığa maruz kalan bir kız çocuğundan bahsetmektedir. "Şapka" ise 77 sayfa olup Almanya'ya çalışmak için giden gurbetçi bir ailenin çocuğu olan Yılmaz'ın yabancı olarak maruz kaldığı zorbalıklardan bahsetmektedir.

2. Karşılaştırmalı çocuk ve gençlik edebiyatı

Karşılaştırmalı çocuk ve gençlik edebiyatı farklı kültürlerle ait eserlerin tanıtılması yoluyla çocuğun kendi kültürünü daha iyi tanması ve anlamlandırması, içinde yaşadığı kültürü özümsemesi ve edebi eser dimağını zenginleştirmesini konu alan bir türdür. Çocuğun yaşamsal deneyiminde değişik kültürleri tanıtarak zenginleştirmesi de önemli amaçlar arasında sayılmaktadır (Sever, 2017). Çocuğun küçük yaşta edineceği farklı kültürler, onların dünyayı tanması ve farklılıklara karşı saygılı olması yolunda önemli bir işlev görür. Lange'ye göre çocuk ve gençlik edebiyatı, çocuklar ve gençler tarafından fiilen tüketilen edebiyatın bütünüdür (Lange, 2000, s. 2). Bu sebeple çocukların gelişimsel süreçlerinde Türk yazarların hazırlamış olduğu kitaplarla kendi kültürlerini tanımaları yanında yabancı yazarlarla da farklı dünyaları tanıyarak evrensel kültür seviyesine ulaşmalarına katkı sağlanmalıdır (Yıldız, 2016). Bu eserler sayesinde çocuklar değişik dünyaları, hayatları ve kültürleri tanıyarak hayata kendilerini hazırlamış oluyorlar ayrıca yetişkinlerin de çocukları bu eserlerle tanıştırmak farklı birikimler sağlamaları konusunda cesaretlendirmeleri gerekmektedir.

3. Fantastik çocuk ve gençlik edebiyatı

Fantastik çocuk ve gençlik edebiyatı çocuklara gerçek dünyayla fantastik dünyanın bir arada sunulduğu, çocuğun bir problem durumunu çözemezken fantastik güçler, objeler, karakterlerle veya fantastik bir yolculukla sorununu çözebilir hale gelmesinde yardımcı olan, yol gösterici, öğretici ve rehber görevini üstlenen bir türdür. Olaylar bazen tamamen fantastik bir dünyada gerçekleşirken bazen de fantastik bir motif gerçek dünyaya taşınır. Kurgunun, hayal gücünün ürünü olduğu düşünüldüğünde fantastik türün kaynağı metin düzleminde mitoloji, masal, destan, efsane gibi hikâye edici metinlere kadar götürülebilir.

Ancak fantastik her ne kadar bu türlerden beslenmiş olsa da onlardan ayrılan noktası gerçekle olan bağı koparmamasıdır (Suvağci, 2020). Başka bir söylemle fantastiğin en önemli işlevi insanın akıl gücü ile açıklayamadıklarını, bilmediklerini, anlayamadıklarını açıklamak ve korkulanı tanıdık ve zararsız hale dönüştürmektir (Güneş, 2008). Temeli hayal gücüne dayanan fantastik çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun hayal gücünü besler ve zenginleştirir (Şirin, 2007). Fantastik tür, çocuğun hayal gücünün gelişip zenginleşmesinin yanı sıra kendini ifade etmesinde de önemli bir araçtır (Balta 2014). Çocuğun problem diye tanımladığı hayatın sorduğu canlı soruları gerçeküstü düzlemde imgeler yoluyla deneyimleyerek çözüm bulması için teklifler sunarak onların bakış açısını geliştirir (Uraz, 1994).

4. Akran zorbalığı

Zorbalık, bir veya daha fazla kişinin, fiziksel, sözlü veya psikolojik olarak nispeten güçsüz bir kişiye kasıtlı olarak verdiği zarar veya rahatsızlık, tekrarlayan saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Zorba mağdurlar, yani başkalarına zorbalık yapan ve kendileri de mağdur olan çocuklar, geçtiğimiz yıllarda hem araştırmacılar hem de eğitimciler tarafından artan bir ilgi görmüştür. Akran zorbalığı okullarda oldukça yaygındır. Araştırmalar, okul çağındaki çocukların yarısından fazlasının mağdur edildiğini öyle veya böyle, geçmişten günümüze devam eden ve yarısından fazlasının zorbalıkta yer aldığını göstermektedir. Zorbalık, mağdura ve zorbalara fiziksel, sosyal ve duygusal zarar verir. Tipik zorbalanın ayırt edici bir özelliği, akranlarına karşı saldırgan olmalarıdır. Ancak zorbalık genellikle hem yetişkinlere hem öğretmenlere hem de ebeveynlere karşı saldırgandır. Genel olarak, zorbalanın şiddet dürtüleri normal öğrencilere göre daha fazladır. Ayrıca, genellikle dürtüsellik ve başkalarına hükmetmek için güçlü bir ihtiyaç ile karakterize edilirler. Zorbalık, kurbanlarıyla çok az duygudaşlık kurarlar. Eğer zorba erkek ise, zorbalığın fiziksel olma durumu muhtemeldir. Zorba kurbanlar genellikle duygusal olarak düzensiz, çabuk sinirlenen ve tepkisel saldırganlığı yüksek kişiler olarak tanımlanır (Salmivalli ve Nieminen, 2002; Schwartz ve diğerleri, 2001). Bu nedenle, özellikle çok fazla müzakere gerektirmeyen doğrudan (fiziksel ve sözlü) zorbalık konusunda nispeten yüksek olduklarını varsaymak mantıklıdır. Dolaylı saldırganlık ise sosyal zekâ, sosyal güç ve güdüleme becerileri gerektiriyor gibi görünmektedir (Kaukiainen ve diğerleri, 1999). Bu özelliklerin hiçbiri, sosyal olarak vasıfsız, akranları tarafından reddedilen ve manipülatif olmaktan çok dürtüsel olma eğiliminde olan zorba-kurbanların tanımına uymuyor (Schwartz, 2000). Ancak Peeters, Cillessen ve Scholte (2010) tarafından yapılan bir araştırma, sosyal zekâ ile dolaylı (çalışmalarında, ilişkisel) saldırganlık kullanımı arasındaki ilişkinin kızlar arasında erkeklere göre daha açık olduğunu öne sürmektedir.

5. Çalışmada ele alınan eserler ve yazarları hakkında

Christine Nöstlinger "Alev Saçlı Çocuk" eserinde annesi ve babasından ayrı, kendisi gibi bir zamanlar kızıl saçları olan ama yaşlandığı için beyaz saçlı ve şişman Anna Teyze ve yine kendileri gibi şişman kedileri Kedi ile birlikte yaşayan, alev rengi saçları yüzünden alay konusu olan Frida'dan bahsetmektedir. Okula yeni başlayan Frida mahalledeki ve okuldaki çocukların hedefindeki çocuktur. Sürekli saçları ve görüntüsüyle dalga geçen çocuklar yüzünden yalnızlığa itilmiş Frida'nın tek arkadaşı postacı Bruno'dur. Bruno renk körü olduğu için Frida'nın saçlarını umursamamaktadır. Fantastik çocuk ve gençlik edebiyatında eserler kaleme almış olan Christine Nöstlinger "Alev Saçlı Çocuk" adlı eserinde de bu türden faydalanmış, Frida, Anna Teyze ve kediye fantastik güçler yüklemiştir. Frida ve teyzesinin saçları alev almakta, uçabilmekte ve sadece kendilerinin anlayabileceği şifreli bir kitabı okuyabilmektedir.

Zülfü Livaneli'nin "Şapka" adlı eserinde ise çocuğunun arkadaşına zorbalık yaptığını öğrenen Yılmaz'ın bu davranışın yanlışlığını öğretebilmek için küçüklüğünde yaşadığı akran zorbalığını çocuğuna anlatmasını konu edinmiştir. Yılmaz ekonomik sıkıntılar nedeniyle ailesiyle birlikte Almanya'ya taşınmak zorunda kalmış, kendisi gibi olmayan sarı saçlı, mavi gözlü çocuklar arasında yalnız kalmış, grup zorbalığına maruz kalmış, dışlanmış, alay edilmiş, iftira atılmış, sözlü ve fiziksel zorbalığa maruz kalmıştır. Frida'nın aksine Yılmaz'ın fantastik güçleri yoktur, olaylar tamamen gerçek dünyada yaşanmaktadır. Yılmaz içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için kendince önlem almış, zorbalığa karşı durmaya çalışmıştır. Yılmaz'a karşı zorbalığın başında adını bilmediği ama yüzündeki çiller sebebiyle Çilli diye bahsettiği çocuk yer almaktadır. Çilli ne derse arkadaşları uygulamakta ve Yılmaz'ı korkutmaktadırlar.

Christine Nöstlinger 1936 yılında Avusturya, Viyana'da dünyaya gelmiştir ve çocukken, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu yaşamıştır. Viyana'da liseden mezun olduktan sonra ressam olmaya karar verdi ve Uygulamalı Sanatlar Akademisi'nde sanat eğitimi almaya başladı. 1959'da evlendi ve ilk çocuğu Barbara oldu. Eşinden boşandıktan sonra, ikinci evliliğini 1961 de gazeteci Ernst Nöstlinger ile yaptı ve ikinci kızı Christine dünyaya geldi. Ev hanımı olmak istemeyen Nöstlinger önceleri kitaplar için resim yapıyordu ama sonra yazmaya karar verdi. 1970 yılında ilk çocuk kitabı "Die Feuerrote Friederike'yi" yayımladı. 1970'lerin başından beri, Christine Nöstlinger, Avusturya'nın en önde gelen çocuk ve gençlik kitapları yazarlarından biri olarak kabul edildi. Christine Nöstlinger bugüne kadar çok sayıda ulusal ve uluslararası ödül de aldı. Daha ilk eseri olan "Die Feuerrote Friederike" (1970) ile 1972'de ödüle layık görüldü, "Die Kinder aus dem Kinderkeller" (1971), "Mr. Bats Meisterstock" (1971), "Die Drei Postrauber" (1972), "Wir pfeifen auf den Gurkenkönig" (1972) eserleriyle çocuk ve gençlik edebiyatının daha da gelişmesine katkılarından dolayı Friedrich Bödecker Ödülü ve pek çok ödüle layık görüldü. Eserleri 72 dile çevrilmiştir, çoğu eseri filmleştirilmiştir. 1989'da tüm eserleri Avusturya Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ödülü ile onurlandırıldı. Christine Nöstlinger 2018 yılında, 81 yaşında Viyana'da vefat etti.

Zülfü Livaneli 1946 yılında Konya'da doğdu. Amerika'da Fairfax Konservatuvarı'nı bitirdi. Stokholm'de müzik eğitimi alan Livaneli Chants Revolutionnaires Turess'u yayımladı. 1978 yılında "Nazım'ın Türküsü" albümünü çıkardı. Zülfü Livaneli kariyerine sinema filmleri, öykü kitapları, politika ve yönetmenlik yaparak devam etti. UNESCO tarafından kendisine büyükelçilik ile Genel Direktörlük Danışmanlığı görevi verildi. Müzik kariyerinde üç yüz şarkı, 30'dan fazla film müziği yer almaktadır. Müzisyenliğinin yanında sinema yönetmenliği, hikâye, roman ve deneme de yazmıştır. Yazarın günümüze kadar yayımlanmış 27 kitabı 30'dan fazla dile çevrilmiştir. Eserleri ulusal ve uluslararası ödüllere layık görülmüştür. Günümüzde kitapları en popüler kitaplar arasındadır. Zülfü Livaneli evli ve bir çocuk babasıdır.

6. Eserlerin karşılaştırılması

"Alev Saçlı Çocuk" eserinde Nöstlinger kırmızı saçlı bir kız çocuğu olan ve henüz okula başlayan Frida'nın hayatından bahsetmektedir. Frida kendi gibi kırmızı saçlı Anna Teyze birlikte oturmaktadır, bir de kedileri Kedi vardır o da Frida gibi kırmızı tüylüdür. Frida saç renginden dolayı çevresindeki çocuklar tarafından zorbalığa maruz kalmaktadır. Bu zorbalık hem sözlü hem de fiziksel şiddeti içermektedir. Frida'nın yaşadığı sözlü akran zorbalığından kitapta şöyle bahsedilmektedir:

"Anna Teyze ve kedi için Frida tamamen normal bir çocuk gibi görünüyordu. Ama diğer tüm insanlar Frida'yı görünce gülerlerdi. Özellikle çocuklar. Bağırırlardı: "İşte alevli Frida geliyor! Alev, Alev! Başın yanıyor! Dikkat, kırmızı olan geliyor!" ." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:12)

Karşılaşılan bu akran zorbalığı karşısında çaresiz kalan Frida karşılaştığı durumdan kurtulmak için çareler aramış, bulduğu çözüm de işe yaramamıştır. Yeni durumda zorbalık türü bir üst kademeye geçmiş; sözlü şiddetin yerini fiziksel şiddet almıştır. Frida'nın yaşadığı fiziksel şiddet kitapta şöyle geçmektedir:

"Frida saçını bir şapkanın altına sakladıysa da bunun bir faydası yoktu. Onu zaten çoktan denemişti. Çocuklar birkaç dakika sessiz kaldılar, ama sonra küçük Wilhelm peşinden koştı ve bağırdı: "Bu sayılmaz! Bu geçerli değil! 'Sonra şapkasını başından çekti. Sonra diğer çocuklar güldü ve hepsi bağırdı: "Bu sayılmaz! Bu geçerli değil! Ahh! "Bazı çocuklar Frida'nın önünde bile durdular, hatta bazı çocuklar Frida'nın evinin önünde durup o alışverişe gidene kadar bekledi. Sonra peşinden koştular ve saçını çektiler. Bazı çocuklar saçlarını sıkıca tutup yoldu. Çocuklar bunun son derece komik olduğunu düşündüler." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:13).

Küçük Frida zorbalığın nedenini merak ediyor, bu davranışları hak etmediğini düşünüyordu. Derdini yakın arkadaşı aynı zamanda renk körü postacı Bruno'ya açtığıdaysa o da anlam verememişti. Zorbalığın bir nedeni olmalı diye düşünüyorlardı. Frida'nın saç renginden dolayı maruz kaldığı zorbalığı anlamlandıramayan Bruno ise şaşkınlığını şöyle getiriyordu:

Postacı neden herkesin Frida'nın saçına güldüğünü anlayamadı. "Bilmiyorum, bilmiyorum" dedi, "Çocukların yalnızca kırmızı giysiler ve kırmızı şapkalar ve kırmızı şekerler ve kırmızı balonlar ve kırmızı ayakkabılar istediğini her zaman duyarım. O zaman neden her şeyin kırmızı olmasını isterken kızıl saç istemezler?" Bu farkı," dedi Frida. "Nasıl yani?" diye sordu postacı. "Henüz çözemedim," dedi Frida, "ama bir fark olmalı." "Belki de senden başka bir nedenle hoşlanmıyorlar?" "Hayır, hayır," diye yanıtladı Frida. Beni tanıımıyorsun bile. Bana başından beri herkes güldü. Doğduğumda uzun kızıl saçlarım vardı. Hastanedeki tüm doktorlar ve tüm hemşireler güldü. Yüz yıldır eskisi kadar komik değiller. Anna Teyze söyledi bunu bana. " Ama "dedi postacı, ama gazetede ünlü bir aktrisin fotoğrafını gördüm. Kızıl saçlı olduğu için çok ünlendiğinden bahsediyordu." Sonra postacı sustu. Çünkü renkler hakkında hiçbir şey anlamıyordu. İkisi de üzgündü. Postacı, "Yazık," diye mırıldandı. Sonra tekrar ayrılmak zorunda kaldı çünkü hâlâ insanlara taşıyacak çok postası vardı ve bütün gün mırıldandı: "Yazık. Çok yazık. Bu bir utanç!" (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:17).

Sürekli akran zorbalığına maruz kalan Frida okula gitmek istemiyor, oradaki çocukların da onunla alay etmesinden saçlarını çekmesinden ve şiddetlerinden korkuyor, okula gitmemek için aptal kalmayı bile tercih ettiğini şu şekilde belirtiyordu:

"Üç hafta sonra," dedi, "okula gitmek zorundasın. Bunu biliyor musun?", "Evet teyze, biliyorum. Ama ben çocuklardan korkuyorum. Aptal kalamaz mıyım?" "Hayır, buna izin verilmez. Gelip seni alırlar. Evimizde öğretmeniniz olabilir ama buna yetecek paramız yok." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:18).

Çocukların yaşı ne kadar küçük olsa da acımasız olabileceklerini gözler önüne seren bu eserde, henüz ilkokula başlayan Frida'nın okulda başına gelen ilk sözlü akran zorbalığından ise şöyle bahsedilmektedir:

"Okulun ikinci gününde Frida sınıfa geldiğinde bir çocuk bağırdı: "Dikkat! Yangın var". Öğretmen kızdı. Çocuk ceza olarak, iki satır daire çizmek zorunda kaldı. Sırasıyla bir büyük ve bir küçük daire çizmek zorunda kalmıştı. Bir ay sonra hemen hemen bütün çocuklar Frida yüzünden çizim ödevi cezasına çarptırıldı. Henüz sözcük yazmayı öğrenmemişlerdi." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:20-21).

Zorba davranışların nedeni bilinmese de çocuklar için bu bir eğlence aracı olarak göze çarpmakta; zorbaca davranışlar engellenmeye çalışıldığında zorba karakterlerin bu davranıştan vazgeçmemekteki ısrarları, mağdurlarına karşı daha planlı ve sistematik hareket ettikleri anlaşılmakta ve bu duruma örnek kitapta şöyle ifade edilmektedir:

"Bir gün çocuklar yeni bir eğlence buldular. Frida elinde büyük alışveriş çantasıyla manava giderken, en az on çocuk koşarak karşısına çıktı. Frida'yı bekliyorlardı ve Frida'ya saldırdılar. Üç çocuk çantayı Frida'nın elinden aldı. Diğer üç çocuk Frida'yı yakalayıp çantaya tıktı. Üç çocuk çantanın bir sapını tutuyordu. Üç çocuk da çantanın diğer sapını tutuyordu. Böylece Frida'yı şehrin içinden sürüklediler. Taşıyacak hiçbir şeyi olmayan çocuklar peşlerinden koştu. Çocuklar gülüp şarkı söylediler: Yangını biz söndürürüz, İtfaiye biziz, Onu nehre atıp ateşi söndüreceğiz, diyorlardı." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:23,24).

Bir başka zorbalık türü olan dedikodu çıkarma da yine eserde işlenmiş, çocukların kendilerinin hoşlanmadıkları mağdurlara karşı diğer çocukları da örgütlemek veya organize etmek için mağduru kötüleme ve hakkında olumsuz söylemler yayma davranışı gösterdikleri hatta mağdura daha çok zarar vermek için plan yaptıkları ve bu planı uyguladıkları, mağdura zarar verdikleri kitapta şöyle ifade edilmektedir:

"Oysa hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Çocuklar Frida hakkında dedikodular fısıldayıp duruyorlardı. "O kötü ve tehlikeli" diyorlardı. "Kendimizi ondan korumalıyız" diyorlardı. Çocuklar kendilerini silahlandırdı. Frida ve itfaiyecilik oyunundan sekiz hafta sonra sınıftaki her çocuğun bir silahı vardı. Sapanları ve taşları vardı. Kurusıkı tabancaları, lastik topları ve bumeranları vardı. Birinin de ok ve yayı. Okulda Frida'ya karşı daha fazla bir şey yapmamaya karar vermişlerdi. Daha fazla ceza almak istemiyorlardı. Liderleri, "Bunu okula giderken yapıyoruz" dedi. "Bunu okula giderken yapıyoruz, evet, evet!" dedi çocuklar. Ders bitiminde Frida'yı takip ediyor ve ona ateş ediyorlardı. Frida'ya isabet ettiren çocuk bir kâğıt parçasına çarpı işareti atıyor ardından da kâğıtlarını karşılaştırıyorlardı ve en çok çarpısı olan bununla gurur duyardı, bir süre sonra Frida'nın her yeri morarmış sanki mor lekelere bürünmüştü." (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:36,37).

Frida o kadar çok zorbalığa maruz kalmıştı ki bundan kurtulmak için fantastik güçlerin işe yarayıp yaramayacağını görmek istedi. (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:28,29).

Mağdurun zorbacının davranışı karşısında çaresiz kalıp kendini savunmaya geçmesi ve zorba ile mücadelesi kaçınılmazdır. Her bireyin bir dayanma gücü ve sınırı vardır Frida'nın da fantastik güçlerini öğrenmesiyle bu gücü zorbalara karşı mücadelesinde kullanması veya işe yarayıp yaramadığını görmeye çalışması şu ifadelerle anlatılmıştır:

"O anda, "KIZILA-KIZILA-ÇIT-ÇIT-ÇIT-ALEV-ALEV-YAKARIK!" diye mırıldandı. Saçları çıtır çıtır ses çıkarmaya ve dört bir yana doğru dikleşmeye başladı. Başının çevresi sımıcak oldu. Çocuklar çantayı yere düşürüp kaçtılar. Bazıları yüksek sesle bağıryordu. Frida mırıldanarak: "ALEV-ALEV-YAKTIM-

SEN-BİR-KIZILA-SAÇSIN!" diye mırıldanan Frida, çantadan çıktı ve eve döndü. (Alev Saçlı Çocuk, Christine Nöstlinger,2010:32,34).

Şapka isimli eserde ise Zülfü Livaneli ailesi başka bir ülkeye taşınan küçük bir çocuğun uğradığı grup zorbalığından bahsetmektedir. Yılmaz babasının işi nedeniyle gittikleri Almanya'ya ısınamamış, dilini bilmediği bu insanlar arasında kendini çok yalnız hissetmiştir. Yılmaz yaşadığı bu yalnızlığı eserde şöyle belirtmektedir:

"Çevremdeki herkesin sarı saçları ve mavi gözleri vardı; bana benzemiyorlardı. Kendimi okulda da mahallemizde de çok yalnız hissediyordum. Her gece köyümüze ve anneanneme dönelim diye gizi gizli dua ediyordum. Ama dualarım kabul olmadı ve ben istemeye istemeye okula gidip gelmeye başladım. Her günüm daha kötü geçiyordu. Herkes benimle dalga geçiyor, arkamdan fısır fısır konuşuyorlardı" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:9).

Yılmaz da Frida gibi bir şapka bulup takarak zorbalıktan kurtulmak istemiş ve farklılığını saklamaya çalışmıştır. Fakat onun da bu çabası bir işe yaramamış sınıf arkadaşları onunla dalga geçmeye devam etmiştir. "Bir gün eski eşyaların atıldığı yerde bir şapka buldum. Uzun siperlikli kırmızı, mavi, sarı dilimli bir boyacı şapkasıydı. Bunu takarsam simsiyah saçlarımı görmezler, farklı olduğumu fark etmezler diye düşündüm" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:10).

Yılmaz'ı rahatsız eden zorbalık türü gruba dâhil edilmemek, yabancılaştırılmak ve içinde bulunduğu ortamı anlayamamak olarak kitapta göze çarıyor. Yılmaz'ın rahatsızlığı kitapta şu şekilde ifade ediliyor: "Arada bir çocuklarla göz göze geliyordum. Şimdi de bakışlarını anlayamıyordum. Buz parçaları vardı sanki gözlerinde. Bir taş, ota, böceğe bakıyor gibi bakıyorlardı bana. O andan sonra çevreme bakmamaya çalışıyordum. Gözlerimi sırama diktim" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:22).

Zorbalığın bir başka türü olan alay etme de yine kitapta bahsedilen konulardandır. Yılmaz içinde bulunduğu bu yabancı çevrede sadece bakışlardan rahatsız değil aynı zamanda çevresi de onu yabancı olarak görmekte ve bu durumu hissettirmekten çekinmemektedirler. Yılmaz'ın maruz kaldığı alay konusu olma ise kitapta şu ifadelerle karşımıza çıkmaktadır: "Yeniden zil çalıp da içeri girdiğimizde, şişman bir çocuk gelip yüksek sesle bir şeyler söyledi. Anlamadan bakmış, sadece "Türk" sözcüğünü seçebilmişim. Bütün çocuklar kahkahayla gülmeye başladılar. Şişman çocuk bütün gücüyle haykırıyordu bana doğru. Ağzında bir şeyler var da onları yere tükürüyor gibi gelmişti. Tıslaya tıslaya konuşuyordu. Pembe, çilli bir yüzü vardı. Gözleri pul gibiydi ufacak. O bağırdıkça ellerini sıraya vuruyor gülüyordu ötekiler" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:28).

Mağdurdan tepki gelmediği müddetçe artarak devam eden zorbalıktan da kitapta bahsedilmiş; sessiz, korkak, ürkek, çekingen ve hakkını savunamayan çocukların başına gelebilecek ve zorbalığın bir sonraki aşaması olan fiziksel şiddet ise eserde şöyle yansıtılmış:

"Ders boyunca ne zaman öğretmen tahtaya bir şeyler yazmaya başlasa, Çilli ve arkadaşları bana kâğıttan yaptıkları topları fırlatıyor, kendi aralarında gülüyorlardı" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:30).

Her mağdurun yaşadığı gibi Yılmaz da zorbalarla karşı karşıya gelmemek için okula gitmek istemiyordu. Akran zorbalığının çocuklarda akademik başarıyı düşürdüğü, okula karşı isteksizlik uyandırdığı ve okul tükenmişliğine sebep olduğu bilinen bir gerçekliktir. Yılmaz da içinde bulunduğu ortamdan kurtulmak için okula gitmemeyi düşünmüş, bu istek şöyle dile getirilmiştir:

"Zil çalınca sınıftan koşarak çıktım. Okulun arkasındaki koruda bir tepecik vardı. Doğru oraya gittim. Gözlerimi kapatıp anneannemle konuşmaya başladım. "Benimle dalga geçiyorlar anneanne. Ben böyle nasıl yaşarım? Okula gitmek istemiyorum. Ne olur gel beni kurtar. Türkiye'ye köyümüze dönmek istiyorum" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:30). Akran zorbalığına maruz kalanların yaşadığı psikolojik soruna vücutları da fiziksel tepki göstermektedir ayrıca çocuklar yaşadıkları bu travmayı aileleriyle paylaşamamaktadır. Tıpkı ilkokul çocuklarının okula gitmemek için karnının ağrıldığını söylemesi gibi Yılmaz'ın yaşadığı zorbalık karşısında da karnı ağrımış ve bu sıkıntısını ailesine söyleyememiştir. Bu problem durumu eserde şöyle dile getirilmiştir:

"Kapıyı annem açtı. "Nerde kaldın Yılmaz?" diye sordu sertçe. Yanıtlamadım. İçeri odaya geçerken karnım ağrımaya başladı. Annem gelip kapıyı açtığında karanlık odada yatağın üstüne oturmuş ağladığımı gördü. "Ne oldu Yılmaz?" yatağında yanıma oturan anneme sıkıca sarılıp hıçkırırken "Karnım ağrıyor" diye mırıldandım" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:31). "Kaç kez dilimin ucuna kadar geldi ama sınıftaki çocukların benimle dalga geçtiğini söyleyemedim. (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:31)

Yılmaz uğradığı akran zorbalığından kurtulmak için kendince tedbirler almış yanında çakı taşımaya başlamıştı. "Ben de yanımda çakı taşımaya başladım. Benimle dalga geçen çocuklara cebimden ucunu gösteriyordum sadece. Çakı taşıdığım okulda yayılınca benimle uğraşmamaya başladılar. E tabi bana da bir güç geldi. Uzun siperlikli, alacalı şapkamla sınıfta, bahçede, yemekhanede omuzlarımı iki yana sallayarak efelenerek dolaşıyordum artık" (Zülfü Livaneli, Şapka,2019:16).

Akran zorbalığı sınıflandırması yapılırken hem mağdur hem de zorba olunabileceği, kurbanı yöneltilen zorbalığın kurbandan daha güçsüz kişilere yöneltebileceğinden de bahsedilmektedir. Burada Yılmaz kendisine zarar veren zorbaya doğrudan zarar veremeyeceği için onun sahip olduğu başka bir şeye zarar vererek sıkıntısından kurtulmaya çalışmıştır. Hem mağdur hem zorba olan Yılmaz'ın bu davranışı eserde şu şekilde betimlenmiştir:

"Bir gün Çilli'yi takip etmeye karar verdim. Okul dağıldıktan sonra ne yaptığımı izliyordum. Ötekiler de zalimdi ama elebaşları oydu. Yapmadığımı bırakmıyordu bana sınıfta. Çilli okuldan sonra eve gidiyor, köpeğini alıp dışarı çıkıyordu. Arkadaşı yoktu Çilli'nin. Hep köpeğiyle geziyordu. Konuşuyordu onunla. Öpüp seviyordu. Bir gün kolladığım fırsat kendiliğinden doğdu" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:37). Bir an için ne yaptığının farkında olmayan Yılmaz Çilli'ye zarar vermek isterken ona doğrudan zarar veremeyeceği için köpeğine zarar vermişti. Bu zorbalık türü de yine eserde göze çarpmaktadır. "İşte, diye bağırdım boşluğa. İşte elimde artık köpeğin, şimdi de benimle dalga geçecek misin Çilli?" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:39) "Birden aklıma kötü bir fikir geldi, okul çantamı açıp içinden bir makas çıkardım. Köpeği kucağıma aldım. Gözlerinin önüne inen tüyleri kıtır kıtır kesmeye başladım. Tepesi açıldı köpeğin. Önce güldüm ama birden kafasının üşüyebileceği aklıma geldi. Ne yapmıştım ben? Çilli'yi üzme istemişim ama bu köpecik bana bir şey yapmamıştı ki" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:42)

Zorbaların mağdurlarına karşı acımasız oldukları, onları rencide etmek için ellerine geçen her fırsatı kullandıkları bilinen bir olgudur. Grup zorbalığına maruz kalanlar kendilerini o topluluğa kabul ettiremedikleri için sürekli dışlanan, hakaret edilen, sözlü ya da fiziksel şiddete maruz kalan veya herhangi bir olayda günah keçisi seçilen kişilerdir. Yılmaz'ın başına gelen olaylardan biri de iftiradır. Sınıf arkadaşlarından birisi okulun anahtarını kaybetmiş, kaybettiğini söylemek yerine ise anahtarları Yılmaz'ın çaldığını söyleyerek hem iftira atmış hem de suçlanmaktan kurtulacağını düşünmüştü. İftira atma şekli ve sebebi ise eserde şöyle yansıtılmıştır:

"Kazağımı unuttuğum için okula dönmüştüm. Sonra kapıyı kilitledim. Tam gidiyordum Yılmaz önüme çıktı. Yanında iki tane daha kara kafalı vardı. Büyüktüler. Elimden anahtarı zorla alıp kaçtılar" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:55). "Peki, niye söylemedin doğrusunu dediler. Korktum, dedi. O anda aklıma Yılmaz geldi. Herkes inanırdı onun çaldığına. Siz de inandınız. Çünkü tek kara kafalı o" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:60).

Mağdurlar maruz kaldıkları zorbalık karşısında kendilerini savunamaz, haklılıklarını dile getirmeye çekinir ve içine kapanık bir görüntü çizerler. Bu çekingenliği, suskunluğu gören zorbalılar ise amaçladıklarını elde etmiş ve zorbalıklarının şiddetini artırmış olurlar. Yılmaz'ın kendini savunamaması şu şekilde ifade edilmiştir:

"Hayır, yalan. Ben bu çocuğu okuldan sonra hiç görmedim, anahtarı da almadım, haberim yok, yalan söylüyor, demek istedim. Yapamadım. Bunlar hep bana düşman, beni sevmiyorlar, benimle dalga geçiyorlar. Onlar sarı saçlı, ben kara. Kara kafa diyorlar hep bana. Kara kafa aşağı, kara kafa yukarı. Anneannem bildi de mavi göze karşı mavi boncuk astı boynuma, diye bağırmak istedim. Yapamadım" (Zülfü Livaneli, Şapka, 2019:55)

7. Sonuç ve öneriler

Çocuk ve gençlik edebiyatı çocukların ve gençlerin duygularına hitap eden, sorunlarıyla yüzleşmeleri, bunların üstesinden gelmeleri ve çevrelerini tanımalarına imkân sağlayan eserlerle edebiyatta önemli bir yere sahiptir. Karşılaştırmalı çocuk ve gençlik edebiyatı ise değişik kültürlerde benzer olayların yaşanabileceği kanısından yola çıkarak, çocuğa farklılıklarla yaşamayı öğretirken kendi kültürünü de yakından tanıma imkânı sunmaktadır. Fantastik çocuk ve gençlik edebiyatı ise çocuklara çözülemeyen gibi gelen bir sorunun fantastik güçler, fantastik karakterler, nesnelere veya fantastik bir seyahat aracılığıyla problemin çözümünde yol gösteren didaktik ve rehber görevi üstlenen bir türdür. Nitekim her üç tür de çocuklara hayatı öğreten, onları hayata hazırlayan ve hayatın içinden sorunların çözümünde çocuklara ve gençlere yardım etmeye ve eğlendirerek öğretmeye çalışan türlerdir.

Akran zorbalığı ise farklı kültürlerde de olsa her ülkenin meşgul olduğu sorunlardan biridir. Bu alanda yapılan araştırmalar dünya genelinde ve eğitimin her kademesinde çocukların zorbalık ve zorbalılarla mücadele ettiğini, çocukların hayatında en az bir defa dahi olsa zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir. Nispeten güçlü karakterler kendilerine göre daha zayıf karakterlere sözlü, fiziksel ve psikolojik zorbalıklar yapmaktadırlar. Zorbalığa maruz kalan çocuklar ise genelde bu sorunlarını dile getirememekte, kendi kendilerine sorunlarından kurtulmaya çalışmakta, bazen de kaderine razı olmaktadır.

Akran zorbalığı motifi edebiyatçıların da dikkatini çekmiş, hayatın içinden bir sorun edebiyatın içine çekilerek benzer sorunlar yaşayan çocuklara yalnız olmadıklarını hissetmeleri sağlanmış ve rehber görevi üstlenmişlerdir.

Akran zorbalığını ele alan eserler Christine Nöstlinger'in "Alev Saçlı Çocuk" ve Zülfü Livaneli'nin "Şapka" isimli eserleri incelenmiş ve inceleme sonucunda her iki eserdeki çocukların da hem sözel, hem fiziksel, hem de psikolojik zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Bu zorbalıklar karşısında Frida fantastik güçlerini kullanarak sorununa çözüm bulmayı denerken Yılmaz içine kapanmış, kendisine tehdit oluşturan kişilere karşı çakı taşıyarak kendini korumaya çalışmıştır. "Alev Saçlı Çocuk" ve "Şapka" isimli eserde Frida ve Yılmaz dış görüntüleri diğer çocuklardan farklı

olduğu için arkadaş çevresi tarafından dışlanmakta, kabul edilmemekte ve zorbalıklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Her iki eserde de kurban olarak nitelendirebileceğimiz çocuklar zorbalığın türüne göre kendilerini koruma yolunu tercih etmişlerdir. Yazarların yarattığı karakterler cinsiyet olarak farklı olsalar da yaşça benzerdirler. Karakter olarak ikisinin de verdiği tepkilerin farklılaştığı görülmektedir. Frida önceleri korksa da fantastik güçlerini kullanmayı öğrendikten sonra zorbalara karşı ceza verme, intikam alma gibi davranışlar sergilemekten kaçınmamıştır. Yılmaz ise içine kapanmış, zorbalara karşı koymamış; en nihayetinde intikam almak için kendisinden daha güçsüz bir varlık üzerinden zorbayı cezalandırırım derken zorba/mağdur olmuştur. Eserlerde çocuklara mesajlar açık ve anlaşılır biçimde verilmiştir.

Eserlerde karşımıza çıkan zorbalık türleri literatüre geçmiş zorbalıklardandır, Fiziksel zorbalık; tokat atmak, vurmak, tekmelemek, yumruklamak, çelme takmak, saç çekmek-yolmak, tükürmek gibi maddesel eylemler olurken, sözel zorbalık; lakap takmak, alay etmek, hakaret etmek, küfür etmek, tehdit etmek, küçük düşürmek, onur zedeleyici ifadeler kullanmak, dedikodu yapmak şeklinde ortaya çıkan, duygusal zorbalıklar ise; konuşmamak, dışlamak, yok saymak, görmezden gelmek, yalnızlaştırmak, etkinlik ve oyunlara dâhil etmemek yer almaktadır(Griffin & Alan, 2004). Frida fiziksel zorba davranışlardan saçları çekilmiş, dövülmüş, çimdiklenmiş, yumruklanmış ve kurtulmak için Frida saçını kesmiş; Yılmaz da kafasını bir şapka ile saklama ihtiyacı duymuştur. Sözlü zorba davranışlardan alay konusu olmuşlar, lakap ve isimlendirmeye maruz kalmışlar, hakarete uğramışlar kısacası her türlü sözlü saldırıya maruz kalmışlardır. Duygusal olarak da oyunlara dâhil edilmemişler, yalnızlaştırılmışlar, varlıkları sadece eğlenmek amaçlı kullanılan çocuklar olmuşlardır. Eserler bu yönüyle çocuklara kendilerini hayatın içinde karşılırlarına çıkabilecek bir durumu göstermiş ve bu tür davranışlara karşı koymak için yapmaları gerekenler, zorbalığın yanlışlığı "Alev Saçlı Çocuk" eserinde fantastik motiflerle sunulurken "Şapka" isimli eserde sezdirilerek yapılmıştır. Araştırma sonucunda erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorbalığa meyilli oldukları varsayımına ulaşılmıştır. Eserlerde erkek öğrencilerin hem kendi cinsiyetinden hem de karşı cinsten çocuklara zorbalık uyguladıkları araştırmacıların çalışmalarına yansımıştır. Özcebe (2005)Ankara ilinde yaşayan 800 çocukla yaptığı çalışmada, Yurtal (2005) toplam 433 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, Boulton ve Smith (1994) tarafından yapılan araştırmada, hem zorbalar hem de kurbanlar arasında erkeklerin kızlardan daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Nansel ve arkadaşları (2001) A.B.D.' de yaptıkları bir çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran hem zorba hem de kurbanlar arasında olduğunu, zorba davranışlardan sözel zorbalığın daha yüksek olduğunu, erkeklerin kızlardan daha fazla sözlü şiddete maruz kaldıklarını saptamışlardır.

Zorba davranışlardan çocukları korumak için okul, aile ve öğretmenlere düşen görevler bulunmaktadır. Bu olumsuz davranışların altında yatan çeşitli sebepler de vardır. Değersizlik duygusu ile yetişen, önemsenmeyen, istek ve duygusal ihtiyaçları karşılanmayan çocuklarda sivrime davranışları, dikkat çekme çabası ve üstünlük kurma gibi eylemler göze çarpmaktadır. Sorunun kaynağı aileden geliyorsa çocuk ve aile destek terapileri problemin çözümünde etkili olabilmektedir.

Öğretmenler, sınıf ve okul rehber öğretmenleri, öğrencilerini tanımak için ne tür bir gelişim gösterdiklerini, rehberlik dosyalarından takip etmeli, öğrencileri tanımalı ve önleyici rehberlik hizmetlerinden yararlanmalıdır. Branş öğretmenleri derslerinde grup etkinliklerine yer vermeli ve çalışmalarıyla çocuklara önemli olduklarını hissettirmeli, onlara görev ve sorumluluk vererek bütünü bir parçası oldukları duygusu aşılmalıdır. Rehberlik araştırma merkezlerinin desteğiyle düzenli aralıklarla okullarda zorbalık davranışlarına karşı farkındalık çalışmaları ve anketler uygulanarak zorba davranışların önüne geçilmeli, sağlıklı bir toplum oluşturma yolunda adımlar atılmalıdır. Zorba

davranışlar gösterdiği tespit edilen çocuklar grup çalışmalarına ve sosyal faaliyetlere yönlendirilmeli; zorbalığa maruz kalan çocuklara ise atılganlık eğitimi ve destek programlar uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Balta, E. E. (2014). Çocuk edebiyatı dairesinde Gülten Dayıoğlu'nun fantastik-bilim kurgusu. *Journal of International Social Research*, 7(31), 59-67.
- Boulton, M. J., ve Smith, P. K. 1994. Bully/victim problems in middle school children: Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British Journal of Educational Psychology*, 12, 315-329.
- Çakır, P. (2011). Christine Nöstlinger ve Sevim Ak'ta çocuğun gözünden yetişkinlerin dünyasına eleştirel bir bakış. III. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 327-335.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde Akran Zorbalığı . Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 24 (1), 81-92 .
- Griffin, R. S. ve Alan, M. G. 2004. Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 379-400.
- Güneş, Y. (2008). Türk romanında fantastiğin yeri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kaukiainen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K. ve diğerleri. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive behavior*, 25, 81-89.
- Lange, G. (2005). *Taschenbuch der Kinder und Jugendliteratur. Band I Hohengehren: Schneider Verlag*
- Lange, G., Neumann, K., & Ziesenis, W. (Hrsg). (2000). *Produktiver Umgang mit Litaratur im Unterricht Band 1. Hohengehren: Schneider Verlag.*
- Livaneli, Z. (2019). *Şapka. Doğan&Egmont Yayınları.*
- Nansel T. R. 2001. Bullying behavior among us youths: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Association*, 285, 2094-2100.
- Nöstlinger, C. (1970). *Die feurrote Friederike. Dachs Verlag.*
- Nöstlinger, C. (2019). *Alev Saçlı Çocuk. Günışığı Kitaplığı.*
- Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal behaviour and mental health*, 21(2), 151-156.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do. Oxford: Blackwell.*
- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys. London: Wiley.*
- Özcebe, H., Uysal, D., Soysal, S., Polat, B., Seker, A. ve Uner, S. 2005. Ankara'da bir ilköğretim okulunda erken ve orta dönem adolesanlarda şiddet algısı ve şiddet davranışı sıklığının değerlendirilmesi. I. Şiddet ve Okul Sempozyumu, MEB ve Unicef İşbirliği, İstanbul.
- Peeters, M.; Cillesen, Antonius HN; Scholte, Ron HJ. (2010). Clueless or powerful? Identifying subtypes of bullies in adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 39: 1041-1052.
- Salmivalli, C. & Nieminen, E. (2002). Proactive and reactive aggression among school bullies, victims and bully-victims. *Aggressive Behavior*, 28(1), 30-44.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 181-192.
- Schwartz, S. H., ve Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 265- 286.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat. Tudem Yayınları.*
- Suvağci, İ. (2020). Fantastik bir çocuk romanı: Bendar ya da Kehaneta Sêmenda (Üçlülerin Kehaneti). *Electronic Turkish Studies*, 15(1), 607-616.

- Şirin, M. R. (2007). Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Çocuk edebiyatı nedir ne değildir?. Kök Yayıncılık.
- Tani, F., Paul, S., Greenman, B. H. ve Schneider, F. (2003). Bullying and the big five: A study of childhood personality and participant roles on bullying incidents. *School Psychology International*, 24 (2), 131- 146.
- Uysal H. & Dinçer Ç. (2012). Kuramsal Eğitimbilim Dergisi - *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(4), 468-483.
- Uraz, M. (1994). Türk mitolojisi. Düşünen Adam Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.
- Yıldız, D. (2016). Popüler çeviri çocuk romanlarının içerik bakımından incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (36),435-466.
- Yurtal, F. ve Cenkseven, F. 2005. İlköğretim okullarında zorbalığın incelenmesi 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu,İstanbul.